

Bevezetés

Különös ajándék számomra, hogy megírhattam ezt a könyvet. Bevezetésképpen idézek néhány bekezdést Márk-kommentárom bevezetőjéből azok számára, akiknek nincs birtokukban a 2003-ban megjelent Márk-kötet, és néhány gondolattal kiegészítem azt.

Hosszú évtizedek óta a szentírás-tudomány által igazolt ténynek számít, hogy már Jézus tetteinek és tanításának szóbeli áthagyományozása során hozzátapadtak az ő szellemétől idegen elemek, s ezeknek az idegen elemeknek a számát maguk az evangélisták is gyarapították.

Szándékom az volt, hogy lehetőség szerint kiemeljem Jézus alakját és tanítását az idegen elemek hordaléka alól, a babona, a mágia és a dogmatizálás világából, abból az értelmezési rendszerből, amely érthetlenné és követhetlenné tette őt.

E cél érdekében az egyik legfontosabb feladatnak látszott, hogy abban, amit az evangélisták Jézusról elmondanak, illetve Jézus ajkára adnak, elválasszam egymástól azt, ami hitelesnek mondható, és azt, ami az áthagyományozók vagy az evangélisták vélekedése. Az újkori szentírás-tudomány évszázadok óta fáradozik ezen a legkülönfélébb eredményekkel, és teljesen eltérő vélemények alakultak ki arról, lehetséges-e egyáltalán ez a szétválasztás.

A feladat kétségtelenül megoldhatatlannak látszik. Képzelnék el, hogy egy kolosszális kirakójátékkal van dolgunk, vagy hogy egy sok tízezer mozaikkövből álló mozaikképet kell összeraknunk, de a rendelkezésünkre álló kövek között vannak „jók”, azaz valóban a képhez tartozó és sértetlen kövek is, vannak „hamisak”, azaz olyanok, amelyek nem tartoznak a képhez, csak belekeveredtek a kövecskék hatalmas halmazába, és vannak „sérültek”, vagyis olyanok, amelyek hozzátartoznak ugyan a képhez, de vagy töredékesek, vagy átfestették őket, ráadásul rengeteg kő egyszerűen hiányzik, és nincs is valószínűsége annak, hogy előkerül – nem szólva arról, hogy nem is tudjuk pontosan, miféle képet kellene összeraknunk.

Mégsem reménytelen ez a vállalkozás, mert a meglévő „köveket” (Jézus mondásait) viszonylag megbízhatóan szét lehet válogatni, és el lehet helyezni a keresett kép valószínűsíthető helyein, ennek alapján pedig több-kevesebb bizonyossággal meg lehet mondani azt is, milyen kövek álltak a most hiányzó helyén.

A mozaikkövek e szétszedésének, csoportosításának és összerakásának számos tudományos szabálya és módszere van, a megfelelő tankönyvekben bárki elolvashatja ezeket. Most csak négy olyan szempontot említek meg, amelyet az „akadémiai tudományosság” nem, vagy csak kisebb hangsúllyal használ.

1) Jézus egyszerű, tanulatlan embereket szólított meg, és rögtön gondolkodásuk és életvitelük átalakítására akarta rávezetni őket. Ami tehát a galileai halászok és parasztok számára túl bonyolult, túlságosan „írástudói”, azt nem tekintem tőle származónak.

2) Jézust tévtanítóként, eretnekként ítélték el, ami arra utal, hogy saját istentapasztalata alapján valami újat mondott Istenről, vallásról, hitről, olyasmiről, ami ellentmondott a zsidó hagyományoknak. Ami tehát szavaiban eltér kortársainak vallási elképzeléseitől, az valószínűleg tőle származik.

3) Azok a keresztény prédikátorok, akik továbbadták, illetve evangélistaként feldolgozták a jézusi hagyományt, egyrészt egyre inkább föl akarták magasztalni Jézust, tehát bearanyozták és isteni magasságokba emelték, másrészt pedig elfogadhatóvá akarták tenni őt a zsidók (és kisebb részben a „pogányok”) számára mint az Ószövetség („az ősi ígéretek”) töretlen beteljesítőjét és a kortársi apokaliptikus remények megvalósítóját. Az erre utaló mozzanatok tehát le kell választanunk Jézus alakjáról.

4) Nem mondhatunk le a „józan paraszti ész” bevetéséről sem, vagy arról, hogy teret engedjünk megérzéseinknek, sejtéseinknek, mert mindkettő segíthet eligazodni a

legkuszábbnak látszó labirintusban is. A „laikus gondolkodás” nem egyszer lendítette már előre a tudományos kutatást.

Természetesen nem képzelem azt, hogy biztosan tudom: „ezt és ezt mondta Jézus, amazit pedig nem mondta”; csak annyit állítok, hogy „igen valószínű, hogy ezt mondta”, vagy „igen valószínű, hogy ezt nem mondta”, s amit hitelesen tőle származónak vallok, arról sem állítom, hogy feltétlenül szó szerint úgy mondta, de azt igen, hogy hűen tükrözi Jézus szellemét.

Nyilvánvaló az is, hogy kutatásaim itt bemutatott eredménye nem végérvényes, és a jövőbeli eredmények sem lehetnek azok. Éppen ezért, ha ma valamiről úgy gondoljuk, hogy nem hitelesen jézusi, nem kell kihagyni az evangéliumokból, csak jelezni kell, hogy nem tartjuk annak; holnap kiderülhet, hogy mégis az, vagy pontosabb értelmezésben az; mint ahogy az is megeshet, hogy amit ma hitelesnek tartunk, arról kiderül, hogy mégsem az, vagy nem teljesen az. Ezért választottam azt az eljárást, hogy a fordítás szövegében 1) normál betűkkel szedtem, amit az evangélisták mondanak, 2) dőlt betűkkel, amit az evangélisták Jézus ajkára adtak, de nem tartom hitelesen jézusinak, s végül 3) dőlt és kövér betűkkel azt, amit hitelesen jézusinak tartok.¹

A fordításban természetesen mindenkor a görög szöveget tekintettem perdöntőnek, de – különösen a nehezebb helyek értelmezésekor – figyelembe vettem nyolc meglévő fordítást is: négy német nyelvűt², két magyart³, továbbá egy-egy angolt⁴ és franciát⁵.

A leírtak számos ok miatt nem adhatják Jézus személyének, tanításának és tetteinek teljes magyarázatát. Már csak azért sem, mert az adott keretek között nem mutathattam be Jézus tanításának politikai, társadalmi, gazdasági, egyháztani vagy liturgikus vonatkozásait, bár itt-ott utaltam rájuk, és nem hasonlíthattam össze Jézus tanítását a korabeli zsidó felfogással, vagy Lukács teológiáját és formai megoldásait a hellenista eszmékkel és irodalmi fogásokkal.

Tisztában vagyok azzal, hogy a fordítás, a jézusi mondások „szétválogatása” és a kommentálás egyaránt „a lehetetlen megkísértése”. Ami itt olvasható, voltaképpen csak irányjelzés, és azt mutatja meg, merrefelé keresem én a magyarázatot, illetve milyen irányt ajánlok az olvasónak a továbbhaladáshoz; másfelől pedig csak vázlat, amelyet célszerű az olvasónak „kibontania”⁶, illetve önmagára és saját világára, családi, egyházi, társadalmi környezetére alkalmaznia.

Végezetül megköszönöm mindazok szellemi, lelki, anyagi segítségét, akik hozzájárultak ahhoz, hogy ez a könyv elkészülhessen.

Pilisvörösvár, 2006 tavaszán

G. A

¹ A fordításban a szokásos *kerek zárójelben* olyan szavak vagy mondatok olvashatóak, amelyek nincsenek benne minden kéziratban, vagyis az alapszöveg bizonytalanságát tükrözik, *szögletes zárójelben* pedig az általam betoldott kiegészítések, amelyek részben a könnyebb olvashatóságot, részben a szöveg pontosabb értelmezését szolgálják. (Mindazonáltal nem egyszer megőriztem az eredeti szöveg „darabosságát”, olykor a tartalom lehető legpontosabb közvetítése kedvéért, máskor az evangélista stílusának érzékeltetésére.)

² Jerusalemer Bibel (St. Benno-Verlag, Leipzig, 1969) – Zürcher Bibel (in: Tetrapla, Evangelische Haupt-Bibelgesellschaft, Berlin, 1964) – Luther Márton fordítása (1956-os, revideált változat) – Fritz Tillmann fordítása (Leipzig, 1962)

³ A Magyar Bibliatanács Újszövetségi Szakbizottságának fordítása (Ref. Egyház Sajtóosztálya, Budapest, 1966) – Csia Lajos fordítása (Univerzális Bibliaiskola, 1978)

⁴ The New English Bible, New Testament (in: Tetrapla, Evangelische Haupt-Bibelgesellschaft, Berlin, 1964)

⁵ Traduction Oecuménique de la Bible (Édition intégrale, Paris, 1983)

⁶ Segítheti ebben, ha következetesen kikeresi azokat a szentírási helyeket, illetve további lábjegyzeteket, amelyekre a magyarázatban utalok. – Azok a hivatkozások, amelyek a „Mk” rövidítésből, valamint egy egy-négyjegyű számból állnak (pl. Mk 163), Márk-kommentárom megfelelő lábjegyzetere utalnak. Olykor-olykor ennek a kommentárnak a lábjegyzeteire is utalok hasonlóképpen (pl. Lk 197).